

Naistutkimus - paradigmahaaste?¹

"Vaikka miesten historia ja naisten historia punoutuvat toisiinsa kuin kude ja loimi kankaassa, on tiede onnistunut luomaan historiaa pelkäästä kuteesta", kirjoittaa ruotsalainen feministi ja rauhanliikkeen aktivisti Elin Wägner vuonna 1942 ilmestyneessä kirjassaan *Väckarklockan*. Neljä vuosikymmentä myöhemmin naistutkijat eivät epäroi nimetä naistutkimusta paradigmahaasteeksi², jonka vertaisia on vähän. He katsovat, että kysymys on yhtäaikaisesti sekä "älyllisestä seikkailusta" (Kelly 1984, xiii) että poliittisesta ja moraalista haasteesta, joka suuntautuu suoraan länsimaisen sivilisaation valtarakenteisiin ja ydinarvoihin. Elisabeth Minnich ilmaisee haasteen uhmakaasti: "Se mitä me (feministit) olemme tekemässä, on verrattavissa siihen, miten Kopernikus ravisteli maapallokeskeistä, Darwin ihmiskeskeistä maailmankuvaamme. Me ravistelemme mieskeskeisyyttä, ja muutos on yhtä perustavanlaatuisen, yhtä vaarallinen, yhtä jännittävä." Ja hän jatkaa: "Miksi hämmästelemme sitä, että emme ole tervetulleita akatemiaan?" (Ks. myös Kelly 1979; Lerner 1979, 180)

Naisliike ja naistutkimus

Mutta minkä vuoksi yhteiskunnallinen sukupuolijärjestelmä on - naistutkimuksena - tullut näkyviin vasta parin viimeisen vuosikymmenen aikana, ei esimerkiksi vuosina 1776, 1848 tai 1919?

Kysymystä hahmotellessaan filosofi Sandra Harding (1983) viittaa siihen, että tieteelliset paradigmuutokset ovat yleensä kehittyneet laajojen yhteiskunnallisten liikkeiden yhteydessä. Esimerkkinä Harding mainitsee marxilaisen teorian muotoutumisen osana työväenliikkeen poliittista taistelua. Naistutkimuksen hän kytkee vastavasti naisliikkeen ns. toisen aallon kehitykseen ja kysyy lopulta Engelsiä mukaillen, mitä konfliktia "tosiasiassa, objektiivisesti, meidän (tutkijakunnan - AS) ulkopuolellamme feminismi ajatuksellisesti heijastaa?" (Harding 1983, 321)

Millainen siis on naistutkimuksen ja naisliikkeen keskinäissuhde? Tai vielä yleisemmin: millainen on tieteellisen ajattelun, tiedeinstituutioiden ja yhteiskunnallisen käytännön suhde? Millä ehdoilla tieteellinen ajattelu voi olla tiedonintressiltään kriittistä ja vapautta-

vaa?

Vastausta tähän voisi luonnostella toteamalla, että yhteiskunnallisen käytännön muuttamista, herruussuhteiden purkamista tavoittelevat vapautusliikkeet tarvitsevat "uutta teoriaa" yhtäältä, koska niiden on tunnistettava alistavat valtarakenteet ja toisaalta, koska ne tarvitsevat poliittista käytevoimaa rakenteiden muuttamiseen. Kollektiivisubjektiksi kehittyminen edellyttää siis tietoisuuden ja identiteetin muutosta, se on myös **kulttuurinen prosessi**.

Kulttuurista hegemoniaa työväenluokan poliittisen taistelun yhteydessä pohtinut Antonio Gramsci tuntuukin puhuttelevan myös naisliikettä ja naistutkijoita. Hän painottaa, että poliittisen liikkeen kulttuurisuus on asioiden mieltämistä uudelleen, merkitysten muuttamista, se on - norjalaisen naistutkija Hanne Haavindin (1986) sanoin - kamppailua yhteiskunnallisista ajatusmuodoista. Alistetut ovat sisäistäneet herruusjärjestelmän oikeutettuna ja tarkoituksenmukaisena kaikilla todellisuuden tasoilla ja ulottuvuuksilla. Siksi on välttämätöntä kehittää vastaprosessi, joka on yhtä kokonaisvaltainen ja moniulotteinen kuin alistusprosessikin, joka koskettaa alistettuja sekä yksilöllisesti että kollektiivisesti. On toisin sanoen työstettävä muutosta tavoittelevat "uusiksi ihmisiksi" niin järjen, tunteen kuin arvojenkin (moraalin) osalta, kehitettävä myös arkielämälle uuden tulkinnan antava teoria. (ks. myös Kelly 1979, xiii-xxxii) Tuloksena on lopulta uusi maailmankuva, jossa kulttuurin ydinkäsitteet on omaksuttu uudelleen ja kehitetty myös aikaisemmin tuntemattomia, alistettujen maailmasta nousevia käsitteitä.

Uuden maailmankuvan tuottami-

nessa on kaksi, toisiaan täydentävää ja keskinäisesti ehdollista puolta. Ensiksikin on paljastettava herruusjärjestelmän epäoikeudenmukaisuus, kerrottava miten se on **estänyt sorrettujen kehitystä** ja käyttänyt heitä hyväksi. Toiseksi on tuotava esiin, miten alistettu ryhmä tai luokka on alistaisuudesta huolimatta - ja ehkä juuri siksi? - tuottanut jotakin **inhimillisesti arvokasta**, jotakin sellaista joka on rakenteellisesti ollut valtaapitävien tavoittamattomissa. Jälkimmäinen kysymyksenasettelu on erityisen tärkeä, koska se luo edellytyksiä herruusjärjestelmään sidoksissa olevan tasa-arvostrategian ylittämiseen ja vasta-ainesta pyrkimyksille integroida alistetut (tai osa heistä) vähäisin myönnytyksin. Siitä käsin on mahdollista etsiä myös herruusjärjestelmästä poikkeavan, **uudenlaatuisen rationaliteetin** aineksia, katsoa tulevaisuuteen **vaihtoehtoisten yhteiskuntavisioiden** kehittämiseksi. (Eichler 1980, 9; Jaggar 1983, 15; Bridenthal & Koonz 1977, 1)

Näin nousee esiin myös marxilaisessa keskustelussa painotettu, naistutkimukselle yhä tutumpi ongelma: kysymys tieteellisistä instituutioista **kulttuuris-ideologisina herruusinstituutioina**. Yhteiskunnallisten vapautusliikkeiden ja teorian suhdetta voidaan tarkastella myös toisensuuntaisena riippuvuussuhteena, kuten Harding (1983) ehdottaa. Herruusjärjestelmän purkamiseen tähtäävät liikkeet on mahdollista nähdä hegemonisista tiedekäsityksistä vapaan tiedontuotannon instituutioina.

Tämän kysymyksenasettelun mukaisesti naistutkimuksen kehitys olisi sidoksissa naisliikkeen voimistumiseen ja siihen, miten ja milloin syntyy **dialogi**, vuoropuhelu ja toimintayhteys herruusinstituutioissa

ja naisliikkeessä toimivien naisten välille. Hegemonisen ihmis- ja yhteiskuntakäsityksen omaksuneiden tutkijoiden on heidänkin käytävä lävitse tietoisuuden muutosprosessi - Gramscin kuvaamana asteittaisena kehityksenä: eron, vierauden ja irtautumisen tunteena, josta syntyy aluksi hapuileva, vaistonvarainen vastakkainasettelu hallitsevaan maailmankuvaan ja hahmottaviin arvoihin, teorioihin ja käsitteisiin, lopulta kriittinen ja naisehtoinen käsitys todellisuudesta ja sen tutkimisen tavoista.

Miksi täytyy purkaa?

Eron, irtautumisen ja naisehtoisen maailmankuvan kehittäminen on naistutkimuksessa määritetty purkamis- ja rakentamisprojekteiksi. Projektit ovat toisiinsa sidoksissa, ja yhdessä ne muodostavat spiraalimaisen, aina uudelleen alkavan ja syvenevän tiedontuotannon prosessin. (Eichler 1980, 9-18)

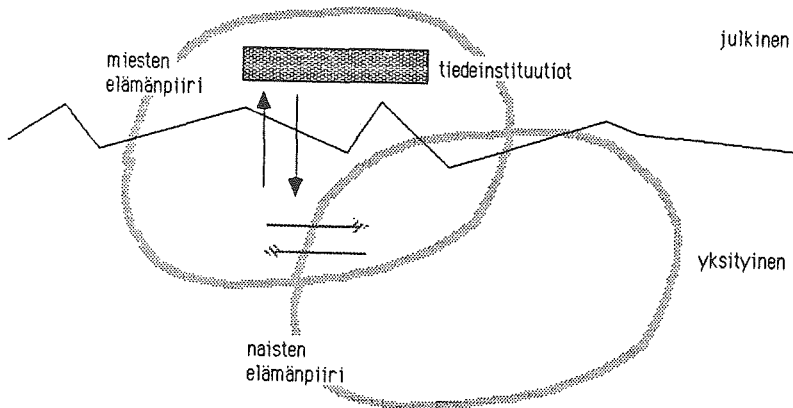
Purkamisprojektin peruskysymys on, miksi ihmistä ja yhteiskuntaa koskeva tieteellinen ajattelu on sekä mieskeskeistä että miesehtoista, miten se on arvoiltaan, kysymyksenasetteluiltaan, teorian- ja käsitteidenmuodostukseltaan miehisesti määräytynyttä. Vastaus on pääpiirteissään yksinkertainen: naisten ja miesten suhde tiedeinstituutioihin on historiallisesti erilainen. Naiset on vuosituhansien ajan, aina tiedeinstituutioiden synnystä saakka suljettu tieteenharjoituksen ulkopuolelle. Näin tiedonmuodostuksen aineksena on ollut ennen muuta miesten kokemus³, joka on kuitenkin vain osittainen suhteessa inhimilliseen kokemukseen kaikessa moninaisuudessaan.

Tätä on luonnollisesti täsmennettävä. Yhteiskuntaa koskeva tieteellinen ajattelu ei tietenkään

välttämättä välittävänä yksinomaan miesten kokemusta. Myös naisista kerrotaan, mutta ainoastaan miesten toimesta. Naisia koskeva tieto siis suodattuu sukupuolten välisen valta- ja alistussuhteen kautta, se on **ideologisoitua**.⁴ Naiset tulevat näkyviin pääasiassa vain suhteessa miehiin: heidän vaimoinaan, äiteinä, palvelijattarina. Tuloksena ovat sukupuolikuva, jotka täydentävät toisiaan, mutta epäsymmetrisesti, koska ne muodostavat alistajan ja alistetun vastinparin. Kysymys "millaisia miehet ovat" saa oheensa kysymyksen "mitä varten naiset ovat olemassa". Naisten tavoitteet ja toiminta nähdään miesten tavoitteiden ja toiminnan funktioina. (Eichler 1980, 118-119) Tästä seuraa väistämättä myös, että naisia koskevat käsitykset ovat useimmiten luonteeltaan normatiivisia. "Hyviä" ja "oikeita naisia" ovat naiset, jotka asettuvat sopuisasti miesten sekä yksilöllisesti että kollektiivisesti määrittämien arvojen ja päämäärien toteuttajiksi; "pahoja" ja "epänaisellisia" taas ovat naiset, jotka pyrkivät asettamaan tavoitteensa itse. (Cott & Pleck 1979, 9-24)

Alisteisuuteen integrointi on myös se, että miesten kokemus ja elämänpiiri esitetään inhimillisen kokemuksen perusmallina ja mittapuuna; jo antiikin filosofiassa naiset määritetään tiukasti ihmisen käsitteen ulkopuolelle. (Ks. Saarinen 1985, 13-43) Näin myös - ja tämä on purkamisprojektin perustuloksia - ihmiskuvaan säietty inhimillisten arvojen vääristyminen: ihminen määrittyy alistajan asemista, hänen arvo- ja toimintajärjestelmästänsä käsin. Miesten yhteiskunnallis-julkiiseen elämänpiiriin liitettyinä länsimaiselle sivilisaatiolle keskeiset käsitykset yksilöydestä, subjektiudesta tai rationaalisuudesta kytkey-

Kuvio 1. Tiedeinstituutiot ja naisten/miesten kokemus: historiallinen suhde

tyvät myös valtaan, ihmisten erillisyyteen, kilpailuun ja hyväksikäyttöön, jopa toisen tuhoamiseen. Naisten yksityiselle alueelle jäävä elämäntuottaminen, synnyttäminen ja hoitaminen taas nähdään vain ihmisyyden luonnonomaisena reunaehtona. Jatkuvuuden takaaminen on sameaa arkea, sen asettaminen uhanalaiseksi heroisuutta, kehitystä.

Tämän myötä myös kuva inhimillis-yhteiskunnallisesta kulttuurista rakentuu yksinomaan miehille kuuluneiden toimintojen varaan. (Wartmann 1980) "Male/mainstreamin" tasolla kulttuurin historia kirjoitetaan yhteiskunnallis-julkisen alueen tapahtumina: sodankäyntinä, valtiollisena politiikkana, korkeakulttuurina. Näiden alueiden miesehtoinen kehitys myös jaksottaa historian niin että kehitykseltä näyttää yhteiskunnallisen vallan ja hierarkian kasvu, sankaruuden yhä loismaisempi suhde alistettujen ryhmien ja luokkien elämän arkeen. (Kelly 1979; Lerner 1979, 145-159)

Rakennusvaiheita

Tätä taustaa vasten naistutkimuksen rakentamisprojektin tehtävänä ei

ole etsiä uusia vastauksia vanhoihin kysymyksiin, ei "täydentää" tuota ns. miestiedettä "lisäämällä" siihen naisten menneisyydestä ja nykypäivästä kertovaa tietoa. Sen on päinvastoin muotoiltava uusia kysymyksiä naisten kokemuksesta, naisten elämämpiiristä käsin. (Blom 1979; Jaggar 1983, 6; Fox-Genovese 1982) Ensimmäistä kertaa tiedeinstituutioiden 2500-vuotisessa historiassa naiset itse pohtivat, miten heidät voitaisiin nähdä alisteisuuden ja viktimisaaion ohella tai sijasta myös toimivina subjekteina, millainen on naisten itsenäinen ja luova panos kulttuurin kehityksessä. (Bridenthal & Koonz 1977, 1-10)

Mutta on tärkeätä muistaa, että rakentamisprojekti on vasta ottamassa ensimmäisiä askeleitaan, että se on vain vajaan parin vuosikymmenen mittainen. Irtautuminen hegemonisista ihmis- ja kulttuurikuvista on prosessi, jossa tavoitteet on asetettu ja jossa tiedetään, että niiden saavuttaminen vie aikaa. (Harding 1986, 251)

Alkuvaiheissaan rakentamisprojekti joutuu selvittelemään suhdettaan myös kasvutaustaansa, naistutkimuksen ensimmäisiin, valtavir-

tauksiin integroituneisiin askeleisiin. Yksi uuden naishistorian pioneereista, amerikkalainen Gerda Lerner (1979, 145-159) on kehittänyt tieteenhistoriaan naisehtoisen periodisaation, jossa koko kehityskaari on hahmotettuna. (Ks. myös Holter 1980) Hän on jaksottanut naistutkimuksen irtautumisen valtavirtauksista, uuden etsinnän ja haasteellisen paluun neljäksi askelmaksi: **kompensatoriseksi historiaksi** (laajemmin: myös nykyhetken kohdistuvaksi näkökulmaksi), **kontribuutiohistoriaksi**, **siirtymävaiheen historiaksi** ja **synteesivaiheen historiaksi**.⁵

Kompensatorinen tutkimus nojautuu edelleen "male/mainstreamin" arvo-, teoria- ja käsitejärjestelmään, mutta kohdistaa jo huomiota naisiin. Todetessaan, että naiset puuttuvat menneisyyden tai nykyhetken kuvasta, se kysyy, mitä miesten veroisia saavutuksia naisilla olisi tilillään. Näkyviin nousevat naiset, joita voidaan pitää "poikkeuksellisina". Lähtökohtaan sisältyy usein elitistinen luokkapainotus. Ne yksittäiset, nimeltä tunnistettavat naiset, jotka ovat irtautuneet naisten elämänpiiristä, tukeutuvat yleensä etuoikeutettuun luokka-asemaan ja kulttuuritaustaan; muussa tapauksessa toiminta liittyy monesti poikkeuksellisiin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin ja tapahtumiin. (Ks. myös Cott & Pleck 1979, 17; 13-14)

Omalla tavallaan kompensatorinen tutkimus, jonka pääteesejä on väittävä naisista potentiaalisti miesten kaltaisina, kumoaa käsityksiä naisista universaalisti "vajaina" olentoina. Samalla se kuitenkin saattaa myös vahvistaa käsitystä tavallisista naisista "ei-vielä-ihminä". Ei olekaan ihme, että tämän lähtökohdan mukaista tutkimusta luonnehditaan usein tasa-arvostra-

tegiseksi **"kurjuustutkimukseksi"** (Holter 1980) Se havaitsee naiset tai naisryhmät vasta kun he pyrkivät murtautumaan miesten hallitseman yhteiskunnallis-julkisen alueen piiriin, sen marginaalisiin asemiin, vasta kun he tavoittelevat miesten oikeuksia.

Ensimmäinen askel irtautumisessa tieteen miesehtoisesta perinteestä on siis varsin ristiriitainen. "Suurnaisia" tai tasa-arvoliikehdintää lukuunottamatta se näyttää naiset vain passiivisina sivullisina, syrjässä "historian näyttämön" suurista tapahtumista. (Bridenthal & Koonz 1977, 1-10) Näyttämön vertauskuvan kautta voi luonnehtia myös seuraavaa kehitysaskelta, **kontribuutiotutkimusta**. (Wartmann 1980) Se on jo kiinnostunut naisista heidän omassa elämänpiirissään, mutta se ei aseta miesten ja naisten hierarkkis-funktionaalista, epäsymmetristä suhdetta kyseenalaiseksi, pikemmin päinvastoin: ideologisesti kontribuutiotutkimus on usein sidoksissa käsitykseen naisten ja miesten ylihistoriallisesta olemuksellisesta erilaisuudesta. Niinpä siinä katsotaan, että naisten tuleekin toimia vain "näyttämön" kulisseissa, "taustanaisina", jotka hyväksyvät miesten arvot ja toimintatavat. (Bridenthal & Koonz 1977, 1-10; Cott & Pleck 1979, 9-24) Parhaimmillaan kontribuutiotutkimus saattaa paljastaa sukupuolten välisen suhteen riistonomaisuuden osoittamalla taustatoiminnan merkityksen "etunäyttämön" loistolle. Mutta viime kädessä tarkastelutapa palauttaa naisten taustatyöskentelyn kokonaisuudessaan miesten "maailman" ylläpitämiseen. (Wartmann 1980)

Laadullinen katkos

Taitekohta naisten tieteellisen

ajattelun murroksessa on kansainvälisesti katsoen 70-luvun taitteessa, juuri naisliikkeen toisen aallon alkuvuosina, jolloin myös naisten määrä yliopistoissa kasvoi voimakkaasti. Tuolloin käynnistynyt, Lernerin **siirtymävaiheen** tutkimukseksi⁶ luonnehtima irtautuminen valtavirtauksista siirtää huomion yhteiskunnallis-julkisen alueen "draamasta", sen huippukohdista arkisen elämän jatkuvaan prosessiin. "Poikkeusnaisten" sijasta kiinnostus kohdistuu nyt "tavallisiin naisiin", naisten enemmistöön (tai "poikkeusnaisten" elämään naisina, ei vain sosiaalisina miehinä). (Blom 1979; Jaggar 1983, 6-7) Esiin nousevat näin sekä "uudet" subjektit - naiset - että "uudet" elämänalueet: yksityinen alue, ns. reproduktio, perhe, seksuaalisuus.

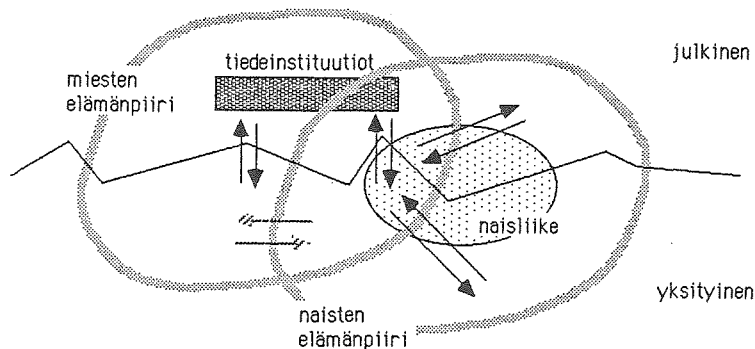
Tutkijoille ei toisin sanoen riitä enää kysymys, mitä naisille tehdään; he kysyvät myös, miten naiset tekevät ja vielä, mitä he tekevät nimenomaisesti omassa keskuudessaan. (Cott & Pleck 1979) "Kurjuustutkimus" alkaa korvautua "vahvuus- tai arvokkuustutkimuksella" (Holter 1980), ja naistutkimuksen tehtäväksi nähdään poleemisesti "auttaa naisia saavuttamaan itsekunnioituksensa ja ihmisarvonsa". Naistutkijat tulevat yhä tietoisem-

miksi siitä, että naisten kokemusta ja elämämpiiriä ei voi kuvailla ja eritellä miesten kokemuksen tutkimiseen ja hyväksyvään ymmärtämiseen kehitetyillä teorioilla, käsitteillä ja metodeilla. Havaitaan, että naisten elämämpiiri ei palaudukaan jäännöksettä miesten "maailman" osaksi vaan että on olemassa sellaisia naisille yhteisiä arvoja, tavoitteita ja toimintatapoja, joissa he myös tunnistavat toisensa, joiden kautta he kehittävät kollektiivista toimintaa ja tietoisuutta ryhmäintresseistään naisina. (Lerner 1979)

Ajatus naisten "maailmasta" ja sille ominaisista arvoista ja rationaliteeteista kiteytyi 70-luvun puolivälissä **naiskulttuurin** käsitteeseen. Käsite oli jo avoin haaste "male/mainstreamille". Se määritteli tuon kulttuurin ytimeksi juuri sen "samean" arjen, jatkuvuuden takaaamisen, erityisesti uuden sukupolven tuottamisen ja kasvattamisen, joka tieteellis-ideologisesti oli aina antiikista lähtien "kahlehtinut" naiset osaksi ihmisyyden ja kulttuurin vastakohtaksi asetettua luontoa.

Samalla naistutkimuksen rakentamisprojektin alustavat kysymyksenasettelut ja tulokset loivat myös perustaa purkamisprojektin tehtävänä olevaan kritiikkiin ja naisten vieraannuttamiseen tieteen

Kuvio 2. Tiedeinstituutiot ja naisten/miesten kokemus: nykyinen suhde; naisliike "tiedeinstituutiona"

valtavirtauksista. Pyrkimys riisua miesten kokemukselta yleisinhimillisyyttä sai monia ilmauksia. Esimerkiksi angloamerikkalaiset tutkijat siirtyivät käyttämään ihmiskunnasta käsitettä "humankind" entisen "mankindin" sijasta. (Lerner 1979, 150) Ajatus naisista vain "toisena sukupuolena" taas julistetaan myytiksi - ihmiskunnan evoluutiohistoria naisten näkökulmasta tarkasteltuna tuotti kirjan otsikkonaan "The First Sex". (Fox-Genovese 1982) Naisten "maailman" löytymisestä kertoivat myös teosotsikot "Hidden from History" (Rowbotham 1974) ja "Becoming Visible" (Bridenthal & Koonz 1977) sekä "A Literature of Their Own" (Showalter 1977) ja "A History of Her Own" (Cott & Pleck 1979). Vaatimus että naisyhtäläisyyttä tuli tehdä sekä naisten puolesta että naisten toimesta ilmeni selkeästi klassikoksi nopeasti kohonneen antologian "Toward an Anthropology of Women" (Reiter 1975) otsikossa.

Viimeksi mainittu teos nosti keskustelun kohteeksi myös yhteiskunnallisen sukupuolen kategorian. (Rubin 1975) Sen kärki kohdistui naisten alistaisuuden biologiaan painottaviin selitysmalleihin. Tilalle asetettiin yhteiskunnallisia suhteita historiallisesti ja kulttuurisesti vertaileva tutkimus, jonka oli määrä paljastaa myös miehet "sukupuoleksi" ja sukupuoli ylipäätään yhteiskunnallisen todellisuuden suhteellisen omalakisiksi muihin herruusjärjestelmiin palautumattomaksi ulottuvuudeksi.

Interventioprojekti: uuteen paradigmaan?

Siirtymävaiheessa, ennen muuta sen rakentamisprojektin kautta kehittyivät siis edellytykset seuraavalle askelelle, synteisvaiheen

tutkimukselle tai integratiiviselle tutkimukselle. (Cott & Pleck 1979, 10) Käsitteet naisista yhtäaikaaisesti sekä alistettuina että subjekteina antoi mahdollisuuden tarkastella yhteiskuntaa sukupuolijärjestelmänä, nais- ja mieskulttuurien jännitteisenä suhteena, jossa yhteiskunnallinen sukupuoli, naiseus ja mieheys, on jatkuvan käytännöllisen ja ideologisen kamppailun kohde ja tulos.

Tämä suuntasi kiinnostuksen uudelleen myös miesten elämänpäiiriin. Naistyökirjasta tuli todella yhteiskunnallisen sukupuolen tutkimusta tuloksenaan myös miestyökirjasta esiinnousu, miesten kokemuksen uudelleenarviointi. Aikaisempi kysymyksenasettelu, jossa naisten "uhri- tai objektiaseman" vastapooliksi oli luontevasti asetettu kuva miehistä alistajina, täydentyi kysymyksellä, miten herruus on miehiä itseään inhimillisesti rujoittanut; mies ei ollutkaan enää naisen kehitysmalli. Samalla alettiin arvioida kriittisesti myös kuvaa, jonka valtavirtaukset piirtävät miesten historiasta ja nykypäivästä ja kysyä, missä määrin sitä hallitseva näkökulma oli miehisyysideologinen, miten se peitti näkyvistä mieheyden hallitsevasta poikkeavat, vaihtoehtoiset tai alistetut muodot. (Jaggar 1983, 9; Eichler 1980, 119) Uudelleenarvio etsii tietä siis miesten omalle vapautumiselle, jonka on - kaikkien vapautumisprosessien tavoin - yksinomaisen syyllisyyden sijasta löydettävä myös itsekunnioituksen aineksia.

Synteisvaiheen keskustelu naiseudesta ja naiskulttuurista saa sekin uudensävyyksiä, kriittisiä juonteita. Kysymys, missä määrin naiset ja naiskulttuuri ovat myös miehisestä vallan leimaamia, on johtanut kipeisiin väittelyihin naisten **kanssasyllisyydestä**: tavoista joilla naiset näyttävät itse pitävän

yllä omaa alisteisuuttaan. Keskustelusta on muotoutunut käsitteellinen jaottelu naiskulttuurin ja alisteisuutensa militantisti tiedostavan feministisen kulttuurin välille.

Täsmennys on tärkeä, koskettahan se suoraan myös naisten arkinen kokemuksen moninaisuutta ja ristiriitaisuutta, jonka erittely on välttämätön myös vapautumisen strategioiden hahmottamiselle. Sama merkitys on ylipäätään naisuuden sisäisen eriytyneisyyden tarkastelulla. Naisten kokemusta ja elämänpääpiiriä yhteiskunnalliseen todellisuuteen integroiva tutkimus alkaakin korostaa uudelleen sukupuolijärjestelmän ja muunlaatuisten yhteiskunnallisten harruussuhteiden punoutumista toisiinsa. Esimerkiksi naisten perhestatus ja elämäntila ovat saamassa uudelleen huomiota. Mm. arkinen vastuu uudesta sukupolvesta jakaa eri ikäpolviin kuuluvia sekä lapsettomia ja "lapsellisia" naisia toisistaan poikkeavia oikeuksia ja velvoitteita omaaviin ryhmiin, joiden intressit saattavat olla välittömästi jopa vastakkaisia. (Fox-Genovese 1982) Keskustelun kohteeksi on vahvasti noussut myös luokka-aseman ja rotuaseman moniselitteinen yhteys sukupuolijärjestelmään. (Lerner 1979; Jaggar 1983, 13) Myös ne globaalien tason jaot, ennen muuta kehitysmaiden ja erityisesti läntisten kapitalistimaiden ristiriidat, jotka nivoutuvat yhä moninaisemmin tavoin kaikkien kulttuurien sukupuolijärjestelmiin, vaativat harruussuhteiden analyysin moniulotteistamista.

Moniulotteistaminen merkitsee jo haasteellista paluuta yhteiskuntia ja kulttuureja koskevan tutkimuksen valtavirtauksiin - mutta paluu ei voi merkitä integroitumista, sopeutumista miesehtoiseen tieteseen. Synteesivaiheen tutkimus voidaan päinvastoin nähdä purka-

mis- ja rakentamisprojektien jatkeeksi eli interventioprojektiksi. Sen tavoitteena on, kuten mm. Ida Blom (1979), Joan Kelly (1979), Gerda Lerner (1979) ja Hanne Haavind (1986) ovat todenneet, uuden tieteellisen paradigman artikuloiminen, paradigman jossa yhteiskunnallisen sukupuolen kategoria ja sukupuolijärjestelmä ovat häivyttämätön osa inhimillis-yhteiskunnallista todellisuutta koskevaa tutkimusta.

Mutta tämä asettaa naistutkimukselle itselleen uusia vaatimuksia. "Male/mainstreamin" kritiikin on hienojakoistuttava. Ensi vaiheessa varsin monoliittiseksi jääneen miestieteen kuvan on täsmennyttävä teoria- ja käsitespesifiksi arvioksi, jotta naistutkimuksen haaste imeytyisi myös konkreettiseen tutkimukseen, ristiriitojen erittelyyn. Täsmentyminen on välttämätöntä myös toisessa mielessä. Mikäli tavoitteena on pitää kiinni naistutkimuksesta tiedonintressiltään kriittisenä ja vapauttavana, on naistutkijoiden pystyttävä myös eriteltyyn arvioon mieskeskeisen tieteen keskenään kilpailevista suuntauksista. Viime vaiheessa naistutkimuksen on etsittävä myös liittolaisuutta sellaisten suuntausten kanssa, jotka ovat syntyneet muunlaatuisten alisteisten asemien tiedonintresseistä käsin, esimerkkinä luokka- ja rotuvallan purkamista työstävät teoriat - vapauttavia paradigmoja nekin. (Rowbotham 1979; Saarinen 1985, 167-168)

Naistutkijat ja naisten "aito" kokemus

Naisliikkeen merkitys naistutkimuksen edellä hahmotetulle kehitykselle on vielä pitkälle täsmennyttävää. Väite, että paradigmahaaste on sieltä lähtöisin, että naisliike on

varhaisvaiheistaan saakka ollut eräänlainen "naisten yliopisto", saa ainakin teesiksi saakka tukea sekä historiallisesti että ajankohtaisesti. Voidaan nimittäin sanoa, että naisliike on jo ensimmäisen aallon aikana toiminut miesten hallitsemien virallisten tiedontuotannon instituutioiden vastafoorumina. Siellä naiset ovat voineet eritellä ja vertailla omaa kokemustaan, etsiä siitä mielekkyyttä ja omaa rationaliteettia.

Naisliikkeen synty on myös aina ja kaikkialla tuottanut nopeasti oheensa aikakauslehtiä, kirjallisuutta ja taidetta ja niiden jakelukanavia - lopulta myös kollektiivisia "tutkimuksia" naisten asemasta ja toiminnasta. (Lerner 1979, xxiv-xxv) Kuvaavaa on, että Lernerin hahmottaman siirtymävaiheen naiskeskeiselle lähestymistavalle luonteenomaista tutkimusta oli tehty jo pitkään, mutta - mikä olennaista - virallisten tiedeintituutioiden ulkopuolella. Useimmiten nämä yksittäiset työt olivat syntyneet osana naisliikkeen omaa toimintaa, pyrkimyksenä kehittää sen itseyttä, mutta myös tietoisena vastaideologiana. (Cott & Pleck 1979, 9-24) Akateemisesti nämä työt jäivät huomiotta tai ne torjuttiin. Itse asiassa ne löydettiin yliopistollisen naistutkimuksen piirissä vasta 70-luvun taitteessa, jolloin alettiin laajalti hyödyntää myös naisliikkeen aktivistien kokoamia kirjastoja ja arkistoja. (Bridenthal & Koonz 1977a; Cott & Pleck 1979a; Lerner 1979, xxiv-xxv)

Tuolloin voi nähdä ilmaantuvan myös selkeitä viitteitä naisliikkeen ja akateemisen tutkimuksen kehitysyhteydestä. Yhtäältä moni merkittävä, uusia näkökulmia luonnosteleva teos syntyi tiedeintituutioiden ja naisliikkeen välimaastossa,

jopa "välittömästi poliittisesta liikkeestä". (Rowbotham 1974, 12-13) Toisaalta yhä useammassa akateemistenkin mittapuuden mukaan tehdyssä työssä, mm. väitöskirjojen esipuheissa osoitettiin kiitokset naisliikkeelle. (Reiter 1975) Kirjoittajien esittelyistä alkoi löytyä mainintoja naisliikkeestä ja yksityiselämästä, erityisesti lapsista. (Reiter 1975, 7-9; Rowbotham 1974, takakansi)

Naisarkea ei enää pyritty ulkoistamaan tai häivyttämään vaan se näytettiin päinvastoin käsitettävän kehitteillä olevan tarkastelutavan tärkeäksi virikkeeksi. Tutkijan ja naisen identiteettiä, joka oli aikaisemmin ollut "a contradiction in terms", ryhdyttiin myös yhteisöllisesti sovittamaan toisiinsa. (Harding 1986, 59-60)

Uuden tutkijaidentiteetin etsintä sai kiteytyneen ilmauksensa "kaksoistietoisuuden" metodina. Ajatus, että elitistisesti muodostunut, herruusjärjestelmän ehdoilla toimivaan tiedeintituutioon sitoutunut identiteetti oli purettava, tukeutui naisliikkeen vahvistamaan tuntemukseen oman alistaisuuden jakamisesta tutkimuskohteiden, toisten naisten kanssa. Tutkimustyö alkoi näyttää yhä enemmän niin tutkijan kuin "tutkittavankin" kehitysprosessilta, jossa olennaista oli avoimuus naisten omalle kokemukselle.

Ensi vaiheessa ongelmana oli tietenkin, miten ja mistä tuoda naisten "aito" kokemus ja itsearvio löydettäisiin.

Tavanomaisissa tutkimuslähteissä, jotka yleensä olivat lähtöisin yhteiskunnallis-julkisen alueen valtaintituutioista, sen suodatti valtaapitävien miesten näkemys. Siksi siirtymävaiheen rakentamisprojektin metodisena ohjenuorana olikin etsiä aineistoa, joka tulisi suoraan naisil-

ta itseltään, avaisi heidän arkeaan, katsoisi sitä naisten omin silmin. Luontevinta historiallista materiaalia olivat tällöin aineistot, jotka oli aikaisemmin tuomittu vähäpätöisiksi, jotka olivat vailla julkisen draaman tai yksilösankaruuden aineksia. Kirjeet, muistelmat, päiväkirjat asettivat naiset samalla toimijan asemaan, keskeishenkilöiksi. Mieskeskeisten "edusmiesverkostojen" sijasta näkyviin tulivat näin naisten omat, toisiin naisiin kohdistuvat, naiskulttuuriset verkostot. (Lerner 1979, 145-159; ks. myös Saarinen 1985, 44-85) Nykypäivää lähestyttiin keräämällä mm. muistitietohistoriaa ja haastatteluja, jotka nyt olivat avoimia, elämänhistoriaa kartoittavia. (Rowbotham 1974)

Näissä aineistoissa oli myös tutkimuskohteella mahdollisuus "puhua". Jo tutkimusaineistoon saakka ulottuva tutkija/tutkittavatai subjekti/objektisuhde, jonka nähtiin kertaavan yhteiskunnallisten suhteiden hierarkkisuuksi, oli näin muuttumassa vuorovaikutuksen suuntaan, kehittymässä tutkimus-suhteeksi. "Tutkimusaineisto" sai itsekin asettaa kysymyksiä, ehdottaa ratkaisuja, kertoa valintojensa mielekkyydestä. Samalla tutkija joutui arvioimaan omaksumansa arvo- ja teoriajärjestelmän luonnetta.

Naisliikkeen virittämän "tavalisten naisten" ja naistutkijoiden dialogin merkitys kuvastuu mm. teosten omistuskirjoituksissa. Hyvä esimerkki on Sheila Rowbothamin ja Jean McCrindlen haastattelu-kooste "Dutiful Daughters. Women Talk about Their Lives", joka omistettiin "To all the women we interviewed for the book, with love and gratitude". Sama sävy on myös monissa niissä, miltei tulvimalla syntyneissä aineistokoosteissa, joihin

oli kerätty väistämättä fragmentaariseksi jääviä dokumentteja menneiden aikojen naisten elämästä.

Jännitteet esiin

Samalla arvioitiin ja tulkittiin uudelleen myös valtavirtausten tavanomaisia aineistoja. Ne "deko-dattiin", kysyttiin kuka tuotti aineiston, millaiseen tarkoitukseen - mistä ne oikeastaan kertoivat. (Bridenthal & Koonz 1977) Synteesivaiheen hallitseva metodologinen suuntaus, yhteiskunnallisen sukupuolen ja sukupuolijärjestelmän tarkastelu kamppailusuhteena johti myös miesten tuottamien aineistojen ja rakentamisprojektin naiskeskeisten aineistojen vertailuun ja vastakkainasetteluun. Se antoi mahdollisuuden pohtia, missä määrin tavanomaiset lähteet olivat heijastusta vallasta, välittämässä enemmänkin tietoa miesten tarpeista, toiveista ja peloista kuin naisten elämän todellisuudesta heidän omalta kannaltaan. (Bridenthal & Koonz 1977, 1-10) Siksi oli myös tärkeätä miettiä aineistojen hiljaisuutta tai mykkyyttä: mitä oli jätetty pois, mistä vaiettiin ja miksi. (Wartmann 1980)

Vertailu toi siis esiin sukupuolijärjestelmän sisäiset jännitteet, kamppailun naisten ja miesten toiminta- ja kontrollialueista. Se paljasti luonnonomaiseksi, milloin biologian, milloin teknologian määräämäksi väitetyn funktionaalisen työnjaon - ja sitä mukailevat käsitukset sukupuolten olemuksesta - ideologiaksi, joka peitti näkyvistä sukupuolijärjestelmän muotoutumisessa keskeisen vallan ja alistuksen pyrkimyksen.

Tuloksena oli myös uudenlaatuinen kiinnostus tieteenhistoriaan, "tieteellisten" sukupuolikäsitysten kehitykseen. Naishistoriasta tuttu

vaatimus jaksottaa menneisyys uudelleen, nyt naisten (ja muiden alistettujen) näkökulmasta osoittautui mielekkääksi myös tämän valta-instituution aineistojen arvioinnissa. Alkoi näyttää ilmeiseltä, että naisten vapautumisliikheinnän kasvu kansalaisyhteiskunnassa johti merkittäväällä tavalla naisia vähättelevien, epäsymmetristen sukupuoli-stereotyyppien kukintaan tiedeinsti-tuutioissa. (Kelly 1979; Harding 1986, 64-68)

Mutta rakentamisprojektin etsintä uusista lähdeaineistoista toi esiin myös naisten keskinäiset jaot, luokka- ja rotuaseman sekä kulttuuripiirin vaikutukset. Monet naistutkimuksen ominaisimmista aineistoista kertoivat useasti edelleen vain etuoikeutettuihin asemiin sijoittuneista naisista. Alistettujen luokkien ja ryhmien naiset eivät olleet voineet tuottaa edes yksityisluontoista kirjallista aineistoa yksinkertaisesti siksi, että he eivät osanneet kirjoittaa tai heillä ei ollut aikaa sellaiseen. (Fox-Genovese 1982; Bridenthal & Koonz 1977, 9-10)

Tämä osoitti "mykkien" tai nimettömien ja yleensä ei-kirjallisten lähteiden merkityksen. Käsitteet, sadut, kertomukset, kehtolaulut toimivat monesti ainoana arkistona, johon moninkertaisesti alistettujen naisten kokemus oli kirjautunut. Myös naisten omasta toiminnasta kertovissa aineistoissa he olivat yleensä vain kohteina, ei subjekteina. Esimerkiksi säätyläis-naisten vapautumisesta kertovat muistelmat, kirjeet, järjestöhistoriat eivät anna alistettujen luokkien naisten puhua omalla äänellään. (Saarinen 1985, 44-86) Kulttuurien välinen vertaileva naistutkimus on taas joutunut jatkuvasti kamppailemaan paitsi aineisto-ongelmien myös naistutkijoiden omaan koke-

mukseen sisältyviä rodullisia ja kulttuurisia arvostuksia vastaan. (Reiter 1975)

Naisten tietoteoria?

Tämänkaltainen, yhteiskunnallisesti etuoikeutettua työtä tekevien tutkijanaisten omalle kehitykselle välttämätön aineisto- ja metodiorientaatio oli edellytyksenä siirtymävaiheen aloittamalle ja synteisivaiheen perustehtäväksi muodostuvalle interventiolle "male/mainstreamiin". Naistutkijat saattoivat painokkaasti todeta, että oli tarpeen määrittellä uudelleen ne tieteenala- ja tutkimusaluekohtaiset käsitteet, joilla todellisuutta eritellään. (Bridenthal & Koonz 1977, 1-10; Lerner 1979, 166) Naisten oli toisin sanoen löydettävä omalle kokemukselleen sitä tutkiva, sen ominaislaatu heijastava teoreettinen kieli, joka antaisi mahdollisuuden ajatella ja tuntea uudelleen, kehittää lopulta myös naisehtoista vapautumisen strategiaa. (Wartmann 1980; Rowbotham 1979; Haavind 1986)

Tutkijoiden oli toisin sanoen osallistuttava naisten kamppailuun todellisuudesta uusista asemista. Enää ei ollut kysymys vain muiden naisten "tukemisesta" tai "ohjaamisesta" vaan oman ajattelun ja sen institutionaalisten kehitysehtojen kriittisestä erittelystä ja muuttamisesta. Tutkijan ja naisaktivistin identiteetti oli sulautumassa yhteen.

Viitteitä teoreettisesta, naisehtoista kielestä löytyy mm. pyrkimyksissä käsitteistää uudella tavalla naisten elämänpiirille ja naiskulttuurille keskeiset, uuden sukupolven tuottamiseen liittyvät toiminnot. Niinpä esimerkiksi vuosikymmenien "tieteelliset" käsitteet raskaudesta, synnyttämisestä vain "biologisen toistumisena" tai koti-

työstä vain osana "kertautuvien toimintojen maailmaa", ovat synteisvaiheessa kypsyneet hoivatyön, ihmistyön tai vastuurationalisuuden käsitteiksi. (Saarinen 1985, 139-173) Näitä kehittäjä yhdistää käsitys, että tuossa tieteellisen ajattelun tähän asti ei-kulttuuriseksi määrittämässä "reproduktiossa" löytyisi myös hallitsevista arvoista ja toimintatavoista poikkeavan rationaliteetin ja konkreettisen yhteiskunta-utopian aineksia. Siinä naistutkijoiden mukaan heijastuva pyrkimys yhteistyöhön, jakamiseen ja vastavuoroisuuteen kertoo vaihtoehtoisista yksilöyden, ihmisyyden, rationaliteetin muodoista. (Jaggar 1983, 3-10) Naistutkijoiden kollektiivinen, naisliikkeen virittämä "älyllinen seikkailu" on siis samalla poliittis-moraalinen haaste länsimaiselle sivilisaatiolle ja sen itseymmärrykselle, käsityksille kulttuurista ja kehityksestä.

Mutta arkea ja nimenomaisesti naisten arkea koskevat käsitteelliset kehittelyt ovat pakottaneet esiin myös keskustelun tieteellisen ajattelun metatasosta, sen syvä-rakenteesta. Yksi ilmaus tästä on ajatus "naisten tietoteoriasta" (tai feministisestä epistemologiasta). (Haavind 1986) Sen teesi on, että naisten kokemus poikkeaisi siinä määrin miesten kokemuksesta, että myös naisten tapa hahmottaa todellisuutta olisi erilainen. Naistutkijat ovat toisin sanoen ryhtyneet arvioimaan kriittisesti myös hegemoniselle tieteelle ominaista analyyttistä välineistöä, jolla todellisuutta tarkastellaan hierarkkisina kaksijakoisuuksina: luonnon ja kulttuurin, ruumiin ja hengen, subjektin ja objektin, järjen ja tunteen dualismeina - joiden kautta myös mm. arkinen vastuu uudesta sukupolvesta näyttää "ei-vielä-ihmisyydeltä". Keskustelu vie naisten para-

digmahaasteen yleisinhimilliselle ulottuvuudelle, väittäähän se, että hegemoninen epistemologia heijastaisi vallankäyttäjän syvästi vieraantunutta suhdetta todellisuuteen - niin itseensä kuin luontoon ja inhimillis-yhteiskunnalliseen elämään yleensäkin. Vaihtoehdoksi tuodaan naisten heidän arkiseen kokemukseensa sidoksissa oleva, metodi- ja käsitekehittelyjen paljastama pyrkimys nähdä jaot erillisyyden sijasta yhteydessä toisiinsa, eroina ykseydessä - hahmottaa siis todellisuus eri "osiensa" kudoksena, kehitysprosessina. (Haavind 1986)

Näin naisten paradigmahaaste "kohoaisi" tieteenfilosofiselle tasolle, ja yhteiskunnallinen sukupuoli olisi ymmärrettävä paitsi sosiaalisesti myös tieteenteoreettiseksi kategoriaksi. (Haavind 1986) Samalla feministinen kritiikki koskettaisi tiedeinstituutiota kokonaisuudessaan, sekä sen ajatussisältöjä että niiden tuottamisen metodeja ja institutionaalisia ehtoja. (Haavind 1986)

Sandra Harding (1986, 9; 251) kysyykin teoksensa alussa, "onko mahdollista käyttää emansipatorisiin tarkoituksiin tiedettä, joka on ilmeisesti mitä kiinteimmin sitoutunut länsimaisiin, porvarillisiin ja maskuliinisiin projekteihin?" Kirjansa päätteeksi hän tekee yhteenvedon: "Kun viitisentoista vuotta sitten, naisliikkeen toisen aallon myötä aloimme kehittää omaan kokemukseemme perustuvaa teoriaa, tiesimme, että tehtävämme olisi vaikea, joskin jännittävä. Mutta luulen, että hurjimmissa unelmissamme emme koskaan kuvitelleet, että meidän olisi löydettävä uudelleen sekä tiede että teoreettisuus, jotta voisimme ymmärtää naisten yhteiskunnallista kokemusta."

LIITE NAISTUTKIMUKSEN KEHITYS JA SEN SUHDE VALTAVIRTAUKSEEN

1.	2.	3.	4.
kompensatorinen tutkimus	kontribuutio-tutkimus	siirtymävaiheen tutkimus	synteesisvaiheen tutkimus
yksittäiset naiset, tasa-arvoliikkeet	naiset avustavana ryhmänä	naiset omaehtoi-sena ryhmänä	naiset ja miehet ryhmänä; yhteis-kunta sukupuoli-järjestelmänä - esiin miestutkimus
elitismi, "poikkeusnaiset"	"taustanaiset"	naisten enemmistö, "tavalliset" naiset	naiset ja miehet
naiset alistettuina, "kurjuustutkimusta"		naiset subjektei-na, "vahvuustutkimusta"	moniulotteinen näkökulma
tutkimusta valtavirtausten ehdoilla: arvo-, teoria- ja käsitejärjestelmä mieskeskeinen ja -ehtoinen, sukupuolimuuttuja		naiskeskeisen ja -ehtoisen arvo-, teoria- ja käsitejärjestelmän kehittäminen - yhteiskunnallisen sukupuolen ja naiskulttuurin käsitteet	sukupuolen eriytyneisyys -naisten elämä-kaari, perhestatus - luokka-asema; rotuasema; kulttuuripiiri miesten kokemuk-sen uudelleen-arviointi
integroitunut valtavirtaukseen		ero, "kapina" ja irtautuminen - riippumattomuus (ghettoistuminen?)	interventio val-tavirtaukseen
		purkamis- ja rakentamis-projektit	interventio-projekti
			UUSI PARADIGMA? tieteenteoreetti-set liittoutumat; oma eriytyminen; tieteidenvälisyydestä tieteenalo-jen uudelleenmuo-toiluun
1800-luvun lopulta 1960-luvulle		1960-70-lukujen vaihteesta	1980-90-luvuille
yksittäisiä naisia yliopistoissa, naisliike ajoittain vahva, ajoit-tain heikko		naisia yliopis-toissa joukkomi-tassa, marginaa-lisissa asemissa; vahva naisliike, yhteys kiinteä	naisten aseman va-kiintuminen yli-opistoissa? yhteys naisliik-keeseen edelleen tärkeä

¹ mukailtu Gerda Lernerin (1979a) pohjalta

Viitteet

- ¹ Artikkelin perustuu kirjoitukseen Naistutkimus - paradigmahaaste yhteiskuntatieteille?, joka on ilmestymässä teoksessa Liisa Rantalaiho (toim.), *Miesten tiede, naisten puuhut. Yhteiskuntatieteiden kritiikkiä naisten työn näkökulmasta.* (Osuuskunta Vastapaino, Tampere 1986).
- ² Paradigman käsitettä ei tässä käytetä tiukasti kuñnilaisessa mielessä vaan ikäänkuin lainausmerkeissä. Tarkoituksena on korostaa, että kysymyksessä on perustavanlaatuinen muutos yhteiskuntaa koskevassa tutkimuksessa: tutkimuskohteen ja siihen liittyvien normatiivisten, teoreettis-käsitteellisten ja metodisten sääntöjen uudistuminen. (Ks. myös Jaggar 1983, 9) Samalla on syytä pitää mielessä, että tällainen haaste on vasta muotoutumassa. Tätä kuvastaa sekin, että artikkelissa ei suoranaisesti määritellä mitä naistutkimus, feministinen tutkimus tai naisnäkökulma on - nythän käyään vasta keskustelua siitä, millaisia kriteereitä tällaiseen määrittelyyn ilmeisesti tarvittaisiin.
- ³ Yleistettävänä aineksena on pitkään, aina 1800-1900-luvulle saakka nimenomaisesti etuoikeutettuihin luokka-asemiin sijoittuvien miesten kokemus. Kuvauksen kohteena ovat ajatustavat ovat siten sekä luokka- että sukupuolikokemuksen yhteenpunoutumia.
- ⁴ Ajatus tiedontuotannon spiraalimaisuudesta on tärkeää pitää mielessä. Esimerkiksi purkamisprojektin ensi vaiheen poleemisesti sävyttynyt kritiikki "male/mainstreamin" ideologisuudesta käsitetään useasti täydelliseksi tieteesosio-logiseksi relativismiksi. Tällaisiin kysymyksiin joudutaan myöhemmin palaamaan - ne ovat itse asiassa varsin keskeisiä interventioprojektin ongelmia.
- ⁵ Tällaisessa kehityskaaviossa ei ole kysymys lineaarisesta ja lopullisesti 'saavutetusta' muutoksesta. Sitä kuvastaa sekin, että eri kehitysaskleet esiintyvät ajallisesti rinnakkain, osin myös limittyvät, säikeistyvät toisiinsa. Tätä näyttää korostavan myös Margrit Eichler artikkelissaan *And the work never ends: feminist contributions* (1985), jonka sain luettavakseni oman artikkelini valmistut-

tua.

- ⁶ Suomalaisessa yhteiskuntatieteessä siirtymävaihe ajoittuu lähes kymmenen vuotta myöhemmäksi. Viive on selvässä ajallisessa yhteydessä naisliikkeen vastaavaan hiljaisuuteen. (Ks. tarkemmin lähtöartikkeli)
- ⁷ Sama haaste tulee esiin myös naistutkimuksen julkaisufoorumeilla. Uusi naistutkimus pyrkii tietoisesti muuttamaan myös kulttuurin muistiin kiteytyneitä, naisvihamielisiä merkityksiä, se on todella kamppailua sivilisaation historiasta. Niinpä naistutkimusta julkaistaan nyt mm. englantilaisen *The Pandora Pressin* toimesta. Toinen englantilainen kustantaja on taas nimeltään *Virago* - suomeksi 1) syöjätär, äkäinen akka, torailija, 2 (vanh) amatsoni; sen logona on omena, josta on pala jo puraistu. *The Women's Press* on puolestaan ottanut logokseen kuvan silitysraudasta, jossa on teksti "steaming ahead".
- ⁸ Interventioprojekti johtaa samalla jännitteisiin naistutkimuksen sisällä. Se mm. jakautuu itse keskinäisesti erikantaisiin suuntauksiin - syynä esimerkiksi se, miten suhtaudutaan naisia keskinäisesti jakaviin luokka-, rotu- yms. eroihin. Niiden huomioonottaminen luonnollisesti suhteellistaa myös ajatuksen naistutkimuksesta jotenkin hallitsevana tai ylivertaisena emansipatorisena haasteena "male/mainstreamille". Samalla se problematisoi feminististä epistemologiaa koskevaa keskustelua. (Ks. loppukappale) Vaatimus tutkimusnäkökulman moniulotteistamisesta tulee sekin ulottaa myös epistemologiselle tasolle.

Kirjallisuus

- BLOM, Ida. *Kvinneforskning - en metodisk-teoretisk revolusjon?* Teoksessa *Kvindeforskning i de humanistiske fag*, Konferansrapport: Nordisk konferanse på Huldalsjoen hotell, Norge, 7-10. mai 1979, s. 34-43.
- BRIDENTHAL, Renate & KOONZ, Claudia (eds.). *Becoming Visible. Women in European History.* Houghton Mifflin Company, Boston 1977.
- COTT, Nancy & PLECK, Elisabeth H. (eds.). *A Heritage of Her Own. Toward*

- a New Social History of American Women. Simon & Schuster, New York 1979.
- EICHLER, Margrit. The Double Standard. A Feminist Critique of Feminist Social Sciences. Croom Helm, London 1989.
- FOX-GENOVESE, Elisabeth. Placing Women's History in History. New Left Review 133, May-June 1982, s. 5-29.
- JAGGAR, Alison M. Feminist Politics and Human Nature. Rowman & Allanheld, New Jersey 1983.
- HAAVIND, Hanne. Kvinneforskning og vitenskapelige paradigmer. Nytt kvinneforskning 1/1986 s. 4-10
- HARDING, Sandra. Why Has the Sex/Gender System Become Visible Only Now? Teoksessa HARDING, Sandra & HINTIKKA, Merrill B. (eds.). Discovering Reality. Feminist Perspectives on Epistemology, Metaphysics, Methodology and Philosophy of Science. D. Reidel Publishing Company, Dordrecht & Boston & London 1983, s. 311-324.
- HARDING, Sandra, The Science Question in Feminism. Cornell University Press, Ithaca & London 1986.
- HOLTER, Harriet. Kvinneforskning: historisk utveckling och aktuella motsättningar. Kvinnevetenskaplig tidskrift, Vol. 1, n:o 1, 1980, s. 8-21.
- KELLY, Joan. The Doubled Vision of Feminist Theory: A Postscript to the "Women and Power" Conference. Feminist Studies, Vol. 5, n:o 1, Spring 1979, s. 216-217.
- KELLY, Joan. Women, History and Theory. The Essays of Joan Kelly. The University of Chicago Press, Chicago & London 1984.
- REITER, Rayna R. (ed.). Toward an Anthropology of Women. Monthly Review Press, New York & London 1975.
- ROWBOTHAM, Sheila. Women Resistance and Revolution. A History of Women and Revolution in the Modern World. Vintage Books, Random House, New York 1974.
- ROWBOTHAM, Sheila. The Women's Movement and Organizing for Socialism. Teoksessa ROWBOTHAM, Sheila & SEGAL, Lynne & WAINWRIGHT, Hilary. Beyond the Fragments. Feminism and the Making of Socialism. Merlin Press 1979, s. 21-155.
- RUBIN, Gayle. The Traffic in Women: Notes on the "Political Economy" of Sex. Teoksessa REITER, Rayna R. (ed.) Toward an Anthropology of Women. Monthly Review Press, New York & London 1975, s. 157-210.
- SAARINEN, Aino. Vapautta naisille! Puheenvuoroja naisten historiasta, naisliikkeistä ja teoriasta. Tutkijaliitto 35, Helsinki 1985.
- SHOWALTER, Elaine: A Literature of Their Own, British women novelists from Bronte to Lessing. Princeton University Press, New Jersey 1977.
- WARTMANN, Brigitte. Veränderungen der Weiblichkeit aus der Geschichte. Bemerkungen zu einer "anderen" Produktivität der Frau. Teoksessa WARTMANN, Brigitte (Hrsg.). Weiblich-Männlich. Kulturgeschichtliche Spuren einer verdrängten Weiblichkeit. Ästhetik und Kommunikation Verlag, Berlin 1980, s. 7-33.